

SPLETNA APLIKACIJA SVOJILNI PRIDEVNIKI IZ PREVZETIH PRIIMKOV (SPiPP) KOT VIR ZA RAZISKAVE GOVORA

IRENA STRAMLJIČ BREZNIK

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija
irena.stramljic@um.si

V prispevku predstavljamo, zakaj je tvorba svojilnih pridevnikov iz prevzetih osebnih lastnih imen eno težjih vprašanj v slovenščini kljub številnim pravopisnim napotilom v aktualnih in novonastajajočih pravopisnih priročnikih. Kot dobro alternativo predstavljamo spletni pripomoček SPiPP, ki pri tovrstnih težavah z zapisom, izgovarjavo in strnjenimi pravili na enem mestu pomaga jezikovnemu uporabniku. Hkrati aplikacijo SPiPP predstavljamo kot jezikovni vir za nadaljnje razvijanje govornih pripomočkov, saj iz njega 60 naključno izbranih francoskih priimkov preizkusimo v sintetizatorju slovenskega govora eBralcu. Namen preizkusa je spodbuditi, da bi ob trenutno dostopnih zvočnih posnetkih in pravilih o razmerjih med črkami in glasovi tujih jezikov in slovenskega jezika postopoma nadgradili eBralca tako, da bi bil specializiran za izgovarjavo tudi tujejezičnih lastnoimenskih besed in njihovih oblik, prilagojenih slovenščini.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.ff.4.2024.16](https://doi.org/10.18690/um.ff.4.2024.16)

ISBN

978-961-286-882-6

Ključne besede:

slovensko besedotvorje,
svojilni pridevniki,
tuja osebna lastna imena,
aplikacija SPiPP,
sintetizator govora eBralce

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.4.2024.16](https://doi.org/10.18690/um.ff.4.2024.16)

ISBN
978-961-286-882-6

Keywords:

Slovene word formation,
possessive adjectives,
foreign personal proper
names,
SPiPP application,
eBralec speech synthesizer

WEB APPLICATION POSSESSIVE ADJECTIVES FROM ADOPTED PERSONAL PROPER NAMES (SPiPP) AS A RESOURCE FOR SPEECH RESEARCH

IRENA STRAMLJIČ BREZNIK

University of Maribor, Faculty of Arts, Maribor, Slovenia
irena.stramljic@um.si

This article discusses why the formation of possessive adjectives from adopted personal proper names is one of the most difficult problems in the Slovene language despite numerous orthographic guidelines in current and emerging orthographic manuals. As an alternative, we present the online tool SPiPP, which offers help in the formation of such adjectives by providing spelling, pronunciation and rules in one place. At the same time, the SPiPP application can also be used as a language resource for the further development of speech aids. To illustrate this usefulness, 60 randomly selected French surnames from the application were tested with the Slovene speech synthesiser eBralec. The aim of the test was to use the currently available audio recordings and the rules on the relationships between letters and sounds of foreign languages and the Slovene language to stimulate a gradual further development of eBralec, so that it would include the pronunciation of foreign proper nouns and their forms adapted to Slovene.

1 Uvod¹

Tvorba svojilnih pridevnikov iz tujih lastnih imen spada med težja pravopisna vprašanja in posega v sporazumevalne kompetence vseh uporabnikov jezika. Zahteva namreč hkratno poznavanje pravil slovenskega glasoslovja, oblikoslovja in besedotvorja. Za pravilno tvorbo svojilnega pridevnika iz tujega oziroma prevzetega priimka pa je treba poznati tudi njegov izgovor, ki se neredko zelo razlikuje od zapisa. Prevzemanje tujih lastnih imen v slovenščino je zaradi tujih in naših pravorečno-pravopisnih pravil, pregibanja in dojemanja razmerja med črko in glasom zelo zahtevno (Kocjan - Barle ³1999, 2012: 85).

2 Zakaj je tvorba svojilnih pridevnikov iz prevzetih lastnih imen težka?

2.1 Razhajanje med pisno in izgovorno podobo prevzetih lastnih imen

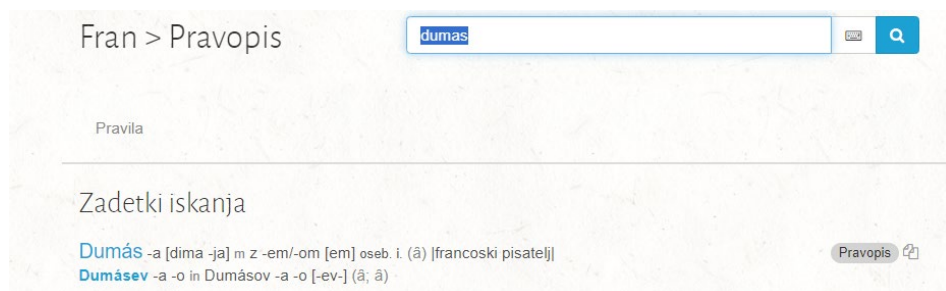
Za pravilno tvorbo svojine iz prevzetih tujih osebnih lastnih imen je treba, kot že omenjeno, poznati pravila slovenskega glasoslovja, oblikoslovja, besedotvorja in njihov izgovor. Dodatna težava pa so v slovenščini tudi dovoljene pravopisne dvojnice, ki so pri določeni skupini imen lahko samo pisne, ne pa tudi izgovorne. Ponazoritev: svojino lahko izrazimo z rodilnikom (roman *Dumasa*, izgovor [dimájaj]), še pogosteje pa s svojilnim pridevnikom, ki ima pisno dvojnico (*Dumasov* oz. *Dumasev*), izgovor pa le [dimájəu]. Izgovorno je tako normativna le oblika [dimájəu], ki jo nakazuje pisna dvojnica *Dumasev*. Prav tako dovoljena oblika *Dumasov* sledi le pisni podobi, zato je dovoljena le v zapisanih besedilih, ne pa kot izgovorna različica. Tako imenovano branje po črki oziroma upoštevanje pisne podobe v izgovoru po načelu »govôri kot piše«, torej izgovor [*dumasov] oz. [*dumasev], pa razodeva nekultiviranega in nerazgledanega govorca slovenskega jezika (Stramljič Breznik 2020: 96–117).

2.2 Osebna lastna imena v slovarju in pravilih Slovenskega pravopisa 2001

Slovenski pravopis 2001 (SP 2001) v slovarskem delu obsega 3248 iztočnic z oznako osebno ime, kar vključuje tako domača kot tuja imena in/ali priimke.

¹Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa št. P6-0156 (Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine (2020–2025), vodja prof. dr. Marko Jesenšek), financer ARIS.

Iztočnica ima označeno roditeljsko končnico, v oglatem oklepaju izgovor, oznako spola, zapis težje končnice v orodniku z izgovorom, pravopisno kategorijo, ki ji sledi pomenska razlaga. Kot podiztočnica sledi svojilni pridevnik ali njegova enakovredna dvojica za vse tri spole z izgovorom in tonemom.

Slika 1: Iztočnica za francoski priimek *Dumas*

Vir: <https://fran.si>

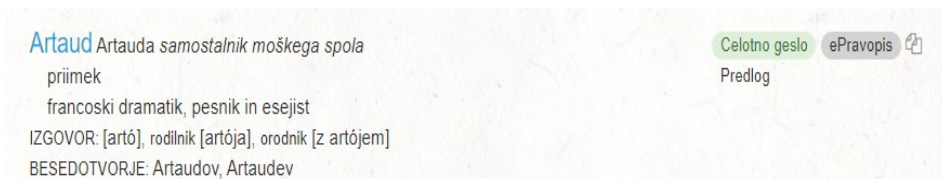
Pravopisna pravila SP 2001 prevzeta osebna lastna imena obravnavajo na različnih mestih v več poglavjih: Raba velikih in malih črk, Prevzete besede in besedne zveze, Glasoslovje (neobstojni samoglasniki), Oblikoslovje (samostalniške sklanjatve, večbesedna poimenovanja), Besedotvorje (podstave in premene v podstavi tvorjenk), Težji primeri iz besedotvorja (obrazila *-ov/-ev/-in*) (Stramljič Breznik 2020: 96–117).²

Dodatni podatki za večšega uporabnika pravopisa pa so izčrpne (61 strani, 66 paragrafov (1071–1134)) preglednice za okrog 50 tujih pisav, razdeljene v latinične in nelatinične. Znotraj vsake pisave so najprej zapisane črke tujega jezika, ki jim v drugem stolpcu sledijo črke ali črkja za slovenski fonemski izgovor in zapis, kadar je beseda pisno podomačena, v tretjem stolpcu so zgledi z dodatnimi komentarji.

² V prispevku so tudi izpisani vsi ustrezni paragrafi iz SP 2001.

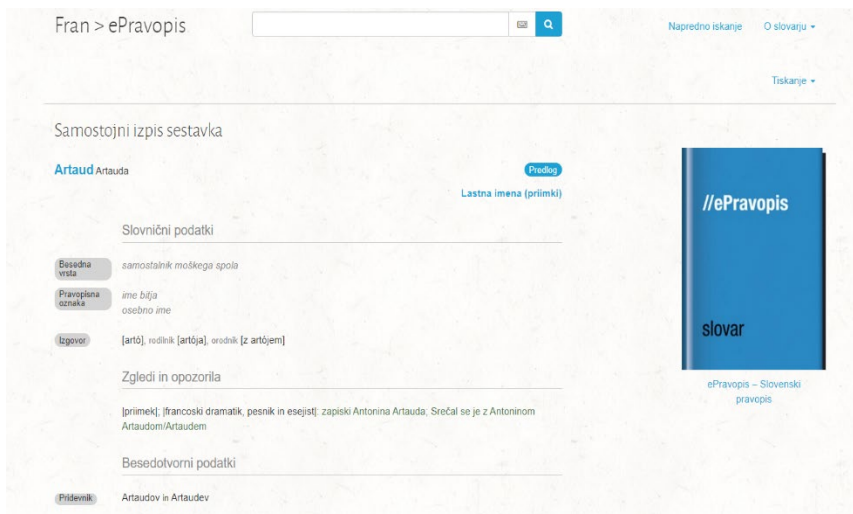
2.3 Osebna lastna imena v slovarju ePravopisa³

Geslovnik lastnih imen trenutno obsega 520 domačih in tujih priimkov. Pri tujih priimkih je ePravopis v primerjavi s SP 2001 bolj informativen in uporabniku ponuja dve možnosti: osnovne ali izčrpne podatke za geslo. Pri prvih so zajeti: zapis iztočnice, roditeljska oblika, besedna vrsta, pravopisna kategorija, pomenska razlaga, izgovor in besedotvorni podatki za tvorbo svojilnega pridevnika, kot kaže spodnji primer.

Slika 2: Osnovni prikaz iztočnice za francoski priimek *Artaud*

Vir: <https://fran.si/>

Slika 3: Celotno geslo iztočnice za francoski priimek *Artaud*

Vir: <https://fran.si/>

³ ePravopis je novonastajajoči pravopisni slovar, ki je gradivska razširitev problemsko zastavljenih pravopisnih pravil.

Klik na Celotno geslo za uporabnika sistematično in padajoče navaja posamezne slovnične podatke (besedna vrsta, pravopisna oznaka, izgovor). Sledijo zgledi in opozorila. Besedotvorni podatki predstavijo svojilni pridevnik ali njegovi morebitni dvojníci. Četrti sklop podatkov so oblikoslovni podatki, tj. sklonske oblike od imenovalnika do orodnika z možnimi dvojnicami za vsa tri števila.

V Pravopisu 8.0, ki po poglavjih vključuje Pravila novega slovenskega pravopisa za javno razpravo, najdemo v 4. poglavju z naslovom Prevzete besede in besedne zveze tudi pravila za pravopisno kategorijo Lastna imena. Znotraj nje uporabnik dobi zbrana temeljna napotila glede prevzemanja imen bitij: podomačevanje in nepodomačevanje, prečrkovanja lastnih imen ter splošna načela za prevzemanje besed (prilagoditve pisave, glasov in naglasa). Pri prikazu glasovnih in naglasnih prilagoditev so ob vsakem navedenem ponazoritvenem tujem priimku v oglatem oklepaju navedeni tudi izgovori.

Posebej izčrpno glede tega je 8. poglavje Prevzemanje iz posameznih jezikov z latinično pisavo (albanščina, estonščina, finščina, francoščina, italijanščina, madžarščina, poljščina, slovaščina, španščina, turščina).

Za vsakega od naštetih jezikov so navedeni podatki o njegovih črkah abecede, ločevalnih znamenjih, izgovoru s podatki o naglasnem mestu, razmerju med črkami in glasovi z vsemi morebitnimi posebnostmi. Dodana je Preglednica zapis – izgovor v slovenščini, ki vključuje zapis tuje črke, položaj, izgovor v slovenščini in zglede konkretnih primerov z izgovori. Sledi še poglavje o podomačevanju, posebej tudi za osebna imena znotraj skupine lastnih.

3 Pisno-glasovni pripomoček za tvorbo svojilnih pridevnikov iz prevzetih osebnih lastnih imen (SPiPP)

3.1 Med normo in jezikovno realnostjo

(Pravo)pisnih napotil za ustrezno tvorbo svojilnih pridevnikov iz tujih priimkov je torej veliko, a to zahteva ne samo zainteresiranega uporabnika, ki se je pripravljeno poglobiti v jezikovni problem, na katerega je naletel, ampak tudi usposobljenega uporabnika, ki v osnovi pozna ustrezna slovnična pravila in hkrati tudi vsa mesta v obstoječih jezikovnih virih, v katerih lahko poišče odgovore na svoja vprašanja.

Glede pričakovanj o ustreznem poznavanju tovrstnih jezikovnih pravil, pridobljenih na stopnji srednješolskega izobraževanja, je bil opravljen pregled aktualnih učbeniških gradiv za 2. in 4. letnik gimnazij in srednjih strokovnih šol (Ana Rotovnik Omerzu 2023), ki je pokazal, da dijaki v skladu z učnim načrtom pri jezikovnem pouku sicer razvijajo oblikoslovno in tvorbeno zmožnost v okviru poglavja o besednih vrstah in besedotvorju, a ne na primerih tujih priimkov.

Tudi rezultati ankete (Stramljič Breznik 2021: 37–56, Nadelsberger 2018)⁴ so pokazali vso zagatnost tvorbe svojilnih pridevnikov iz tujih lastnih imen, pri katerih pravila maternega jezika prenašamo na tujejezična imena, za katera je značilen razkorak med pisno in izgovorno podobo. Če uporabnik ne pozna izgovora, je velika verjetnost, da bo tvoril neustreznega svojilni pridevnik oz. lahko sledi pravilom glede na zapis, kar je lahko zavajajoče glede na pravila izgovora.

3.2 SPiPP – aplikacija, ki z zapisom, izgovorom in pravili uporabniku pomaga pri tvorbi svojilnih pridevnikov iz prevzetih priimkov

Sodobni načini komuniciranja in posredovanja vsebin tudi od jezikoslovcev zahtevajo, da so njihovi jezikovni odgovori hitri, ciljno usmerjeni in praktično na dlani⁵ za vse tiste jezikovne uporabnike, ki jim je mar jezikovna kultura.

Kot most med dvema bregovima izgovorne in pisne podobe prevzetih priimkov in njihovega ustreznega vključevanja v besedotvorni sistem slovenščine je bila izdelana pisno-glasovna spletna aplikacija SPiPP (Stramljič Breznik 2021), s katero lahko jezikoslovci v dobi vsesplošne digitalizacije pomagamo jezikovnim uporabnikom.

Nastali spletni pripomoček vsebuje 1353 priimkov, katerih nosilci so tuje osebe moškega spola iz Velikega splošnega leksikona DZS (2006). Uporabniku so na voljo informacije v pisni in zvočni obliki. Zapisani so: osnovna (imenovalniška) oblika priimka in njen fonetični zapis, poreklo in glavni podatki o nosilcu, obliki za rodilnik in izražanje svojine ter šifra pravila, po katerem je svojilna oblika tvorjena. Osnovne,

⁴ Anketo je izpolnilo 60 anketirancev, od tega 30 študentov slovenščine in 30 oseb, ki niso bili študentje. V obeh skupinah so bile v opazno večjem številu zastopane ženske. Med študenti slovenščine je bil vključen izenačen delež tistih z univerzitetno izobrazbo in tistih, ki so še študirali in imeli zaključeno srednjo šolo (43,3 %). Nekaj študentov (13,4 %) je zaključilo bolonjski magistririj. Po izobrazbeni strukturi so med neštudenti prevladovali tisti, ki so pridobili izobrazbo na višji ali visoki šoli (36,7 %), z univerzitetno izobrazbo je bilo 20 %, z doktoratom (3,3 %), z bolonjskim magistririjem 16,7 %, s končano srednjo 13,3 % in osnovno šolo 10 %.

⁵ Primer dobre prakse je Jezikovna svetovalnica: <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/>.

rodilniške in svojilne oblike priimkov so opremljene še z zvočnimi posnetki. Brez dvojnic je zajetih 4059 zapisanih oblik in prav toliko zvočnih posnetkov, z upoštevanimi dvojnicami pa še nekaj sto več.

The screenshot shows the SPiPP web application interface. At the top, the title reads "SPiPP – svojilni pridevniki iz prevzetih priimkov" and the subtitle is "Spletna aplikacija za pomoč uporabnikom pri izražanju svojine za prevzete moške priimke". Below the title is a navigation menu with options: O PROJEKTU, ISKANJE, O VIRU, PRAVILA ZA TVORBO SVOJINE, OSEBNA LASTNA IMENA, LITERATURA IN VIRI, ŠTUDIJE, POMOČ, PREDSTAVITVE, and SKRBIŠČIŠTVO. A search bar contains the text "Batteux". Below the search bar is a table with the following data:

Priimek	Poreklo	Izgovor	Rodilnik	Izražanje svojine	Pravilo
Batteux	francoski filozof umetnosti (1713–1780)	[baté] 🔊	Batteuxa 🔊	Batteuxev/Batteuxov 🔊	2c

At the bottom of the page, there are logos for the Javni inštitut za slovenski jezik (Jaz), the Ministry of Education, Science and Sports of the Republic of Slovenia, and the European Union.

Slika 4: Primer pisno-zvočnih podatkov za francoski priimek *Batteux*

Vir: <https://spipp.ff.um.si/>

Jezikovno orodje je namenjeno širši javnosti, predvsem jezikovnim uporabnikom, ki se želijo pisno in govorno kultivirano izražati. S širitvijo tovrstnih jezikovnih kompetenc materinščine smo naredili korak, ki prispeva k dvigu ravni funkcionalne pismenosti vseh tipov govorcev, da bi lahko postali samozavestn(ej)š uporabniki slovenščine, kakor predvideva Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2019–2025.⁶

Gre za vsestransko uporaben spletni pripomoček, v katerem sta smiselno povezana jezikoslovno in programersko znanje. Namenjen je jezikovnim uporabnikom (lektorjem, prevajalcem, radijskim in televizijskim moderatorjem, študentom, profesorjem, strokovnjakom različnih področij in vsem, ki se pri pisanju na svojih strokovnih in/ali znanstvenih področjih srečujejo s tujimi priimki in njihovimi oblikami. Njegova uporaba je primerna za vse jezikovne uporabnike, ki se želijo pisno in govorno ustrezno izražati in slediti pravilom slovenskega knjižnega jezika.

⁶ Vir: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO123>.

Velja omeniti, da je bila skupna uspešna javna predstavitev rezultatov projekta SPiPP in Govornega pomočnika RTV Slovenija v februarju 2020 v prostorih Ministrstva za kulturo.

Tudi Govorni pomočnik RTV Slovenija je prosto dostopna zbirka poslovenjenih in poenoteni izgovorjav tujih imen ter drugih besed in besednih zvez z označenim mestom naglasa in naglasnim znamenjem. V prvi vrsti je namenjena poklicnim govorcem javnega medija, v pomoč pa je lahko tudi vsem drugim, ki javno nastopajo ali jih zanimajo pravila zborne izreke.⁷

4 Empirični del – primerjava izgovorov francoskih priimkov in svojilnih pridevnikov v SPiPP-u in eBralcu

4.1 Namen primerjave in njene omejitve

Namen raziskave je primerjati izgovorjavo 60 naključno izbranih francoskih priimkov in njihovih svojilnih pridevnikov iz specializiranega spletnega pripomočka SPiPP ter njihov izgovor preizkusiti v aplikaciji za sintezo slovenskega govora eBralec z govorcem Renatom. Namenoma smo se odločili za izbor francoskih priimkov, saj je znano in tudi v številnih raziskavah potrjeno (npr. Bregant 2021), da povzročajo največ težav tako pri izgovorjavi kot pri vključevanju v slovenski oblikoslovni in besedotvorni sistem.

Pričakovano je, da bo eBralec kot orodje, ki je specializirano za naravno in tekočo izgovorjavo slovenskega jezika – in to predstavlja tudi omejitev tega preizkusa –, pri tem napravil več napak. Vendar z eksperimentom ni namen kazati na slabosti eBralca, marveč spodbuditi nadaljnji razmislek, da bi ob trenutno dostopnih zvočnih posnetkih in pravilih o razmerjih med črkami in glasovi tujega in slovenskega jezika postopoma razvili tudi eBralca, ki bi bil specializiran za izgovorjavo še drugih tujejezičnih lastnoimenskih besed v slovenščini.

⁷ Spletna pripomočka Govorni pomočnik (<https://govornipomocnik.rtvlo.si/>) in SPiPP (<https://spipp.ff.um.si/>) vsak na svoj način potrjujeta stebno vlogo javnega medija pri negovanju slovenskega zbornega jezika in govorne kulture. To vlogo navajajo vsi pravni, strateški in etični dokumenti RTV Slovenija, od programskih standardov do poklicnih meril. Neusklajenost v uporabi in napake v izgovoru posameznih besed begajo občinstvo, ki od javnega medija pričakuje, da bo za zgled drugim novinarskim hišam, a tudi v oporo šolam, različnim javnim ustanovam in javnim govorcem. Vir: <https://www.rtvlo.si/varuh/aktualno/govorni-pomocnik-rtv-slovenija/513661>.

4.2 O eBralcu

Sintetizator govora eBralec (Žganec Gros, Vesnicer, Rozman, Holozan, Šef 2016: 180–185) je zelo uporaben jezikovnotehnoški pripomoček za slovenski govorniki jezik, ki sta ga razvili podjetji Alpineon in Amebis, v povezavi z Inštitutom Jožef Stefan ter Fakulteto za elektrotehniko Univerze v Ljubljani. eBralec pretvori slovensko besedilo v govor in je lahko v pomoč tako slepim in slabovidnim ter osebam z motnjo branja kot tudi tistim, ki nimajo težav z vidom, saj omogoča poslušanje besedila kjerkoli in kadarkoli. S tem poenostavi in poceni poslovni proces, olajša komunikacijo, slepim in slabovidnim ter starejšim pa omogoča dostop do besedilnih vsebin.⁸ Podatke o fonemskem prepisu besed črpa iz obsežne jezikovne baze ASEŠ, v primeru neznanih besed pa uporabi pravila za samodejni grafemsko-fonetični prepis (Žganec Gros, Mihelič, Pavešič 1999: 241–247).

4.3 Izsledki eksperimenta

Tabela 1: Primerjava izgovorov v SPiPP-u in eBralcu⁹

Francoski priimek	Izgovor SPiPP	Izgovor eBralec	Svojljni pridevnik SPiPP	Izgovor SPiPP	Izgovor eBralec
Bastien-Lepage	[bastjén ləpáz-]	*[béstin lepáge]	Bastien-Lepageev in (delo) Bastiena-Lepagea	[bastjén ləpázɛɥ] [bastjéna ləpáza]	*[béstin lepágeɥ] *[bajstína lepága]
Beauchamps	[bošán]	*[beaúchamps]	Beauchampsov	[bošánoɥ]	*[beaúchámsoɥ]
Balthus	[baltís]	*[bálthus]	Balthusov	[baltísou]	*[balthúsoɥ]
Barbey d'Aurevilly	[barbé dorvijí]	*[bárbidápostrof aaurevillipsílon]	(delo) Barbeyja d'Aurevillyja	[barbéjadorvijíja]	*[barbíjadápostrofaaure villipsílonja]
Barbusse	[barbís]	✓	Barbussov	[barbísou]	✓
Barthes	[bárt]	*[bárth]	Barthesov	[bártou]	✓
Basin	[bazén]	*[bazín]	Basinov	[bazénoɥ]	*[bazínou]
Bastiat	[bastjá]	✓	Bastiatev in Bastiatov	[bastjájeɥ]	✓
Batteux	[baté]	✓	Batteuxev in Batteuxov	[batéjeɥ]	✓
Bauchant	[bošán]	✓	Bauchantov	[bošánoɥ]	✓
Baudelaire	[bodlêr]	*[bodlêl]	Baudelairejev in	[bodlêrjeɥ] [bodlêrou]	✓

⁸ Vir: <https://ebralce.si/>

⁹ Pri preverjanju in zapisovanju izgovorov v eBralcu so sodelovale študentke 3. letnika smeri Slovenski jezik in književnost Lara Domej, Rebeka Krasnič in Nina Vinšek v okviru oddelčnega vključevanja študentk in študentov v znanstvenoraziskovalno in projektno delo, mentorica red. prof. dr. Irena Stramlič Breznik.

Francoski priimek	Izgovor SPiPP	Izgovor eBralec	Svojilni pridevnik SPiPP	Izgovor SPiPP	Izgovor eBralec
			Baudelairov		
Bayle	[bél]	✓	Baylov	[bélo]	✓
Bazaine	[bazèn]	*[bazèn]	Bazainov	[bazèno]	*[bazèno]
Beauharnais	[boarné]	*[beúharnáris]	Beauharnaisev in Beauharnaisov	[boarnéje]	*[beúharnáise]
Beaumanoir	[bomanoár]	*[béaumanóir]	Beaumanoirjev	[bomanoárje]	*[béaumanóirje]
Beaumarchais	[bomaršé]	✓	Beaumarchaisev in Beaumarchaisov	[bomaršéje]	✓
Bécaud	[bekó]	*[bécaud]	Bécaudev in Bécaudov	[bekóje]	*[bécaude]
Beineix	[beniks]	✓	Beineixov	[benikso]	✓
Béjart	[bezár]	*[béjart]	Béjartev in Béjartov (delo)	[bezárje]	*[béjarte]
Bernard iz Clairvauxa	[bernár is klervója]	✓	Bernarda iz Clairvauxa	[bernárda is klervója]	✓
Bernart de Ventadorn	[bernár də vantadórn]	*[bernár de ventadórn]	(delo) Bernarta de Ventadorna	[bernára de vantadórna]	*[bernárta de ventadórna]
Bidault	[bidó]	✓	Bidaultev in Bidaultov	[bidóje]	✓
Biot	[bjó]	*[bijot]	Biotev in Biotov	[bjóje]	*[bijoto]
Bissière	[bisjèr]	*[bisjé]	Bissièrejev in Bissièreov	[bisjèrje] [bisjèro]	[bisjèrje] in *[bisjéjo]
Blanchard	[blanšár]	✓	Blanchardev in Blanchardov	[blanšárje]	*[blanšáro]
Boffrand	[bofrán]	✓	Boffrandov	[bofráno]	✓
Boieldieu	[boaldjé]	*[bojeldjé]	Boieldieujev	[boaldjéje]	*[bojeldjéje]
Boileau- Despréaux	[boaló depreó]	✓	Boileau- Despréauxev in Boileau- Despréauxov in (delo) Boileauja- Despréauxa	[boaló depreóje] [boalója depreója]	✓ ✓
Boilly	[boaji]	*[bójli]	Boillyjev	[boajije]	*[boilje]
Boisbaudran	[boabodrán]	*[boisbaúdran]	Boisbaudranov	[boabodráno]	*[boisbaudráno]
Boissieu	[boasjé]	✓	Boissieujev	[boasjéje]	✓
Bontemps	[bontán]	✓	Bontempsov	[bontáno]	✓
Boucher	[bušé]	✓	Boucherev in Bouchеров	[bušéje]	✓
Bougainville	[bugenvíl]	✓	Bougainvillov	[bugenvílo]	✓
Boulangier	[bulonzé]	*[bulanžé]	Boulangerev in Boulangierov	[bulonzéje]	*[bulanžéje]
Bouquet	[buké]	✓	Bouquetev in Bouquetov	[bukéje]	✓
Bourdaloue	[burdalú]	*[bordaloúe]	Bourdalouejev	[burdalúje]	*[bordaluéje]
Bourdieu	[burdjé]	✓	Bourdieujev	[burdjéje]	✓

Francoski priimek	Izgovor SPIPP	Izgovor eBralec	Svojljni pridevnik SPiPP	Izgovor SPiPP	Izgovor eBralec
Bourget	[buržé]	*[boúrget]	Bourgetev in Bourgetov	[buržéjeu]	*[bourgétou]
Boutroux	[butrú]	✓	Boutrouxev in Boutrouxov	[butrújeu]	✓
Cabet	[kabé]	*[kabèt]	Cabetev in Cabetov	[kabejeu]	✓
Cahusac	[kaj(i)zák]	*[cahusác]	Cahusacov	[kaj(i)zákou]	*[cahusácou]
Caillaux	[kajó]	✓	Caillauxev in Caillauxov	[kajójeu]	✓
Daguerre	[dagèr]	*[dagèl]	Daguerrjev in Daguerrov	[dagèrjeu] [dagèrou]	*[dágvuvèrverjeu] ✓
Fabius	[fabijis]	*[fabís]	Fabiusov	[fabijisou]	*[fabísou]
Gabin	[gabèn]	✓	Gabinov	[gabènou]	✓
Jacob	[žakób-]	✓	Jacbov	[žakóbou]	✓
Jacque	[žák]	*[jacqué]	Jacquov	[žákou]	*[jacqóou]
Jammes	[žám]	*[jámés]	Jammesov	[žámo]	*[jamésou]
Lachelier	[lašeljé]	*[lachelier]	Lachelierev in Lachelierov	[lašeljéjeu] [lašeljéro]	*[lacheliero]
Mably	[mablí]	*[mábli]	Mablyjev	[mablíjeu]	*[máblíjeu]
Pagnol	[panjól]	✓	Pagnolov	[panjólo]	✓
Queneau	[kenó]	✓	Queneaujev	[kenójeu]	✓
Rabelais	[rablé]	✓	Rabelaisev in Rabelaisov	[rabléjeu]	✓
Rouget de Lisle	[ružé də líl]	*[roužet de líse]	(delo) Rougeta de Lísle	[ružéja də líla]	*[roužéta de lísla]
Saint Laurent	*[sènt lorán]	*[sèntlorán]	Saint Laurentov	[senloráno]	*[sent loráno]
Saint-Pierre	[sempjèr] ¹⁰	*[sènt pjèr]	Saint-Pierrjev Saint-Pierrov	[sempjèrjeu] [sempjéro]	*[sènt piorjeu] *[sent pjèrou]
Taine	[tèn]	*[tèn]	Tainov	[tèno]	*[tèno]
Vailland	[vaján]	✓	Vaillandov	[vajáno]	✓
Yersin	[jersèn]	*[jersèn]	Yersinov	[jersèno]	*[jersèno]

Vir: lasten

Izmed šestdeset naključno izbranih francoskih priimkov iz pripomočka SPiPP je eBralec enako kot v aplikaciji prebral 25 osnovnih oblik priimkov in njihovih svojilnih pridevnikov, kar znaša slabih dvainštirideset odstotkov (41,7 %). Pri 6 priimkih (10 %) je enako prebral ali osnovno (1 priimek) ali svojilno obliko oz. eno od različic (5 priimkov), medtem ko je bil pri preostalih priimkih (48,3 %) neuspešen.

¹⁰ Glede na smernice prevzemanja iz francoščine, predstavljene v Pravopisu 8.0, bi bil v primeru francoskega lastnega imena, zapisanega z vezajem, ustrezen izgovor [sèn-pjèr] in ne [sempjèr], kar je morda v SPiPP-u tipkarska napaka. SP 2010 v primerih francoskih lastnih imen s sestavino "Saint" v zapisu izgovora ne predvideva naglase, npr. Saint-Germain [sen-žermén], čemur smo sledili v SPIPP-u. Medtem ko so podobni primeri v ePravopisu, kot se konkretno vidi za predhodni primer Saint Laurent, vselej dvonaglasni in zapisani dvobesedno [sèn lorán].

Zanimalo nas je, za kakšne vrste priimkov gre v primerih, ko sta bila tako osnovna oblika kot njegov svojilni pridevnik ustrezno izgovorjena. Predpostavljali smo, da gre bodisi za bolj znane in zato v rabi pogostejše priimke bodisi za priimke, za katere najdemo v jezikovnih priročnikih zapise in izgovarjavo. Najprej smo poiskali njihovo frekvenco v Gigafida 2.0¹¹ in nato morebitno vključenost v katerega od e-virov portala Fran.si.

Tabela 2: Pogostnost z eBralcem ustrezno prebranih priimkov in njihove svojine v korpusu Gigafida 2.0 ter zapis izgovora v jezikovnih virih portala Fran.si

Francoski priimek	Pogostnost v Gigafidi 2.0	Zapis izgovora na Fran.si
Barbusse	9	Pravopis
Bastiat	5	/
Batteux	5	/
Bauchant	1	/
Bayle*	25	/
Beaumarchais*	141	Pravopis
Beineix	23	/
Bernard iz Clairvauxa	44	/
Bidault	9	/
Boffrand	/	/
Boileau-Despréaux	/	/
Boissieu	12	/
Bontemps	17	/
Boucher	339	/
Bougainville	43	Pravopis
Bouquet	146	/
Bourdieu	310	/
Boutroux	7	/
Caillaux	6	/
Gabin	100	Pravopis
Jacob	3052	/
Pagnol	51	/
Queneau	211	Pravopis
Rabelais	253	Pravopis
Vailland	4	/

Vir: lasten

Iz preglednice je razvidno, da je večina priimkov – z izjemo le dveh – zastopana v korpusu Gigafida 2.0, in to z najmanj eno (*Bauchant*) ali tudi več tisoč oblikami (*Jacob*).¹² Na portalu Fran.si je iz skupine najdenih le šest priimkov.

¹¹ V korpusu smo iskali po vseh oblikah, kar je vključevalo vse sklonske oblike priimka (*Rabelais, -a, ...*), vse pridevniške oblike in njihove sklonske oblike (*rabelaisovski ...*). Upoštevan je tudi zapis samo z velikimi črkami (*RABELAIS*) ali malo začetnico, čeprav gre za napako (*rabelais(ol ejvo)*) ali prislovi (*rabelaisovsko*).

¹² Upoštevatí velja, da gre lahko tako za priimek kot tudi ime, zato morda tolikšna pogostnost.

Katere so na preizkušanih francoskih priimkih zaznane težave eBralca? Strnjeno skušamo predstaviti nekaj opažanj:¹³

a) črkovni izgovor samoglasniških sklopov, npr.:

- eau namesto o (gl. Beauchamps);

b) črkovni izgovor soglasniških sklopov, npr.:

- ch namesto š (Beauchamps);

c) napačni izgovor zvez samoglasnik + zvočnik, samoglasnik + soglasnik, npr.:

- el namesto er (Daguerre);
- ey kot i namesto e (Barbey d'Aurevilly);

č) črkovni izgovor tudi nemih soglasnikov, npr.:

- th namesto t (Barthes), rt namesto r (Béjart), izgovor končnega nemega t (Cabet);

d) neupoštevne pravil o prevzemanju soglasnikov, npr.:

- j namesto ž (Béjart);
- g namesto ž (Bourget);
- c namesto k (Cahusac);

e) v celoti napačen izgovor po črkah, celo z vključenim izgovorom znamenja (apostrofi) ali črke y, npr.: (Barbey d'Aurevilly; Beauharnai; Bécaud; Boilly; Boisbaudran; Cahusac; Jacque; Jammes; Lachelier; Rouget de Lisle);

f) napačno naglasno mesto, npr. (Mably).

¹³ Več in podrobneje v Pravopisu 8.0.

5 Sklep

Zagatnost tvorbe svojilnih pridevnikov iz tujih lastnih imen izhaja iz dejstva, da pravila maternega jezika prenašamo na tujejezična imena, pri katerih pa nastaja razkorak med pisno in izgovorno podobo. Če uporabnik ne pozna izgovora, je velika verjetnost, da bo tvoril neustrezni svojilni pridevnik oz. lahko sledi pravilom glede na zapis. To pa je lahko zavajajoče glede na pravila izgovora. Med dvema bregovoma izgovorne in pisne podobe je most izdelava zvočno-pisne aplikacije SPiPP, s katero lahko jezikoslovci v dobi vsesplošne digitalizacije pomagamo jezikovnim uporabnikom.

Ker je nabor v aplikacijo vključenih priimkov omejen, bi bilo smiselno razmišljati, da bi s pomočjo strojnega učenja (Križaj, Dobrišek, Mihelič, Žganec Gros 2022: 248–251) iz tovrstnih dostopnih govornih virov s fonetičnimi prepisi in sistematično zbranih pravopisnih pravil prevzemanja v slovenščino eBralca naučili tudi izgovorov tujih priimkov v slovenščini. eBralec bi moral pred tem razviti sposobnost samodejne prepoznave izvornega jezika lastnega imena, ki vpliva na pravilen izgovor lastnega imena (denimo soglasniški sklop *cb* se v francoščini, italijanščini, nemščini in angleščini lahko izgovori različno). Preizkus šestdeset naključno izbranih francoskih priimkov iz SPiPP-a je pokazal, da za dobrih štirideset odstotkov izmed njih izmed njih ustrezno izgovori tako osnovno kot svojilno obliko. Rezultati so za začetek dovolj obetavni in spodbudni za nadaljnji razvoj eBralca tudi v tej smeri.

Literatura

- Ivan BELE idr., 2006: *Veliki splošni leksikon: priročna izdaja v dvajsetih knjigab*. Ur. Aleš Pogačnik. Ljubljana: DZS.
- Petra BERGANT, 2021: *Svojilni pridevniki na -(o) e) v iz tujih priimkov literatov svetovne književnosti: magistrsko delo*. Maribor. Mentorica Irena Stramljič Breznik.
- Gigafida* 2.0. Dostop 26. 7. 2023 na <https://viri.cjvt.si/gigafida>.
- Govorni pomočnik RTV Slovenja*. Dostop 26. 7. 2023 na <https://govornipomočnik.rtvlo.si/>.
- Jezikovna svetovalnica*. Dostop 26. 7. 2023 na <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/>.
- eBralec – sintetizator govora za slovenska besedila*. Dostop 26. 7. 2023 na <https://ebralec.si/branje/>.
- ePravopis: Slovar slovenskega pravopisa 2014–*. Dostop 26. 7. 2023 na www.fran.si.
- Fran.si*. Dostop 26. 7. 2023 na www.fran.si.
- Marta KOCJAN - BARLE, 1999: *Abeceda pravopisa, Preglednice, vaje, rešitve*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Marta KOCJAN - BARLE, 2012: Končaj v tujih moških lastnih imenih iz evropskih jezikov, zapisanih v latiničnih pisavah. *Pravopisna stikanja: razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ur. Nataša Jakop in Helena Dobrovoljc. Ljubljana: Založba ZRC. 85–100.

- Janez KRIŽAJ, Simon DOBRIŠEK, Aleš MIHELIC, Jerneja ŽGANEC GROS, 2022: Uporaba postopkov strojnega učenja pri samodejni slovenski grafemsko-fonemski pretvorbi. *Jeziškovne tehnologije in digitalna humanistika*. Ur. Darja Fišer, Tomaž Erjavec. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino. 248–251. (https://nl.ijs.si/jtdh22/pdf/JTDH2022_Proceedings.pdf).
- Lora NADELSBERGER, 2018: *Tvorba svojilnih pridevnikov iz osebnih lastnih imen: magistrsko delo*. Maribor. Mentorica Irena Stramljič Breznik.
- Pravopis 8.0: Pravila novega slovenskega pravopisa za javno razpravo*. Dostop 26. 7. 2023 na www.fran.si.
- Resolucija o nacionalnem programu za jeziškovno politiko 2019–2025*. Dostop 26. 7. 2023 na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO123>.
- Ana ROTOVNIK OMERZU, 2023: *(Ne)podaljševanje večšlošnih tujih priimkov moškega spola z osnovo na -r pri dijakih in dijakinjah v 3. letniku splošnih gimnazij: magistrsko delo*. Maribor. Mentorica Irena Stramljič Breznik.
- Slovenski pravopis 2001*. Dostop 26. 7. 2023 na www.fran.si.
- Irena STRAMLJIČ BREZNIK (vodja projekta), 2019–2020: *SPiPP – Svojilni pridevniki iz prevzetih priimkov: spletna aplikacija za pomoč uporabnikom pri izražanju svojine za prevzete moške priimke*. Dostop 26. 7. 2023 na <https://spipp.ff.um.si/>.
- Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2020: Svojilni pridevniki iz prevzetih priimkov v spletni aplikaciji SPiPP. *Slovensko jeziškosloje, knjišževnost in poučevanje slovenššine; Slovar slovenskega knjišžnega jezika 16. stoletja; Veliki madžarsko-slovenski spletni slovar*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerzitetna založba Univerze (Mednarodna knjišžna zbirka Zora, 135). 96–117.
- Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2021: Spletna aplikacija SPiPP 1 in SPiPP 2 – od teorije k praksi – od pravil k jeziškovnemu izobraževanju z zvokom in zapisom. *Slovenššina na dlani 4*. Ur. Natalija Ulčnik, Špela Antloga Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. 37–56.
- Jerneja ŽGANEC GROS, Boštjan VESNICER, Simon ROZMAN, Peter HOLOZAN, Tomaž ŠEF, 2016: Sintetizator govora za slovenššino eBralec. *Zbornik konference Jeziškovne tehnologije in digitalna humanistika*. Ur. Tomaž Erjavec, Darja Fišer. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 180–185. (<http://nl.ijs.si/isjt16/JTDH-2016-Proceedings.pdf>).
- Jerneja ŽGANEC GROS, France MIHELIC, Nikola PAVEŠIČ, 1999: Rules for automatic grapheme-to-allophone transcription in Slovene. *Text, speech and dialogue: second international workshop, TSD'99*. Ur. Václav Matoušek, et al. Berlin [etc.]: Springer. 241–247.
- Jerneja ŽGANEC GROS, Varja CVETKO-OREŠNIK (urednik), 2000: *Samodejno tvorjenje govora iz besedil: postopek za izdelavo sintetizatorja slovenskega govora*. Ljubljana: Založba ZRC (Zbirka Linguistica et philologica 3).